

NOS

Nr 3 2012 Årgång 34

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN)

FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken. Läs mer på vår hemsida www.fnsin.nu.

Föreningens adress:

c/o Eva Innings
Dalgårdsvägen 55
121 33 Enskededalen
08-774 12 53(b),
E-post: info@fnsin.nu

Träfflokal Baltzar har adress:

Baltzar von Platens gata 11

Medlemsavgiften 2012:

Fullbetalande medlem 160 kr
Ny dito efter 1/7 80 kr
Famijemedlem 80kr

Plusgiro: 67 01 50- 2

Medlemsavgifter och beställning av skrifter

NOS: Redaktion:

Bente af Edholm, Erik Elvers, Soili Bisi Ström, Unn Hellsten (Adresser, se styrelsen)

Ansvarig utgivare: Anders Schaerström,
Kometvägen 49
183 48 Täby;
08-758 30 03; 070-693 91 28
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:
nos.fnsin@gmail.com

NOS har ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni resp. sept.

Internet - hemsida: www.fnsin.nu

FNSiNs styrelse

Ordförande
Bente af Edholm
Fritiofsvägen 4
182 54 Djursholm
08-622 55 25; 070-400 01 99
bente.fnsin@gmail.com

Vice ordförande:
Soili Bisi-Ström
Fatburs Kvarng.14
118 64 Stockholm
08-19 12 52 (b)
070-370 07 75
bisi-strom@bredband.net

Kassör:

Eva Innings
Dalgårdsvägen 55
121 33 Enskededalen
08-774 12 53(b), 070-491 67 14;
08- 653 5405
eva.innings@telia.com

Övriga ledamöter

Monica Ajne
Kritvägen 3
141 34 Huddinge
08-711 58 15 (b)
b.m.ajne@telia.com

Per-Ulf Allmo
Tullingebergsvägen 15
14645 Tullinge
08-778 29 73
Per-ulf@allmo.se

Camilla Berg
Fredrikslundsvägen 14
168 34 Bromma
08-26 25 84
camilla_berg@spray.se

Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna
08-85 84 88(b)
E.elvers@bredband.net

Unn Hellsten
Lagavägen 13
128 43 Bagarmossen
08-600 26 42 (b)
unn.hellsten@telia.com

Birgitta Traxel
Vesslevägen 40nb
167 67 Bromma
08-25 03 35 (b)
073-614 67 86
birgitta.traxel@gmail.com

Hans Weimer
Ferievägen 53
168 41 Bromma
08-37 39 52; 070-374 07 53

Webbansvarig:

Monika Kristensson
Sickla Kanalgrata 12
120 67 Stockholm
08-641 50 11 (b)

Kontaktperson,
FNSiN Östergötland
Håkan Bley
Sköldvägen 18
616 33 Åby

Våra böcker:

	normal	medlem
De goda ogräsen	75	50
Estland	50	30
Gotska Sandön, ny	100	75
Kall ökensand	75	50
Spetsbergen	50	30
Tyresta	20	10
	(Porto tillkommer)	

Beställ genom Eva Innings 08-774 12 53;
eva.innings@telia.com.

Omslagsbilder:

Framsida: Ung elefantsälhane vid Yankee Harbor, Antarktis . Foto: **Fredrik Moëll**

Baksida: TV-eken, strax innan den föll i november 2011. Foto: Bente af Edholm

Ordföranden har ordet

En runsten, gjord av Upplands skickligaste runristare Åsmund ca år 1050, har nyss upptäckts i kyrkogårdsmuren vid Odensala Kyrka. En välkänd kyrka för de FNSiN-medlemmar som deltagit i den omtalade enhörningssafarin med konsthistoriker Adèle Schreiber. Denna programpunkt står nog högst på önskelistan över favoriter i repris, så vi hoppas på en ny exkursion till Upplands enhörningsmålningar i september-oktober.

Förra året nämnde jag att odlingen av jätteräkor i Asiens mangroveträsk orsakade omfattande miljöproblem. Man uppmanades att **"Vägra jätteräka!"**. Resultatet har inte uteblivit. En eloge till alla de matbutiker och matställen som hörsammat detta miljökrav och slopat jätteräkan. Även ekologiska råkor stoppas pga de negativa effekterna på lokalbefolkningen. Det känns bra att kunskapen växer.

Det finns maträtter som har uppskattats så mycket att de fått en egen temadag som man firar genom att äta. Alla vet nog att vårfrudagen den 25 mars är detsamma som väffeldagen. Nyttillkomna är t.ex 4 oktober som kanelbullens dag, 26 oktober potatisens dag och 14 november ostkakans dag. Det finns även mer hälsosamma dagar såsom världshälsodagen den 7 april. Vad kräver Almanacksförlaget för att en särskild dag ska in i almanackan? Jo den ska vara omnämnd i medierna i minst tre år. Då är det nog möjligt att ur törnrosasömnen åter väcka liv i den för över hundra år sedan insomnade sjusovaredagen den 27 juli, som fanns i almanackan på 1800-talet. Nu har vi ju åter blivit medvetna om hur viktig sömnen är för både kropp och själ. Återinför Sjusovaredagen!

"Kreativiteten blomstrar" kan man väl säga när man hör termer som; balkongodling; urban odling; gröna väggar; vertikala rabatter tex i en bokhylla på balkongen, trädgård på spåret och inte minst det nya ordet busplantering. Det tycks pågå en intensiv jakt på odlingsplatser i innerstan. Till exempel längs en nedlagd industrispårväg på Söder i Stockholm har

Björkbärfis

några skapat en urban trädgård på räls, efter inspiration från New Yorks kilometerlånga odlingar på gamla järnvägsspår. Stadsparker kan ha mängder av träd

och buskar med frukt som inte tas tillvara. I Stockholm finns tex nätverket Tillväxt, som förutom sk busplantering på olika ställen, har en skördekart på hemsidan www.tillvaxt.org över allmänningar med fruktträd. Busplanteringen består i att plantera grönsaker, frukt och bär på outnyttjade ytor. På www.skogsskafferiet.se har jag funnit en sida med lättillgänglig information om vilda ätliga växter. I FNSiN har vi under våren bildat en studiecirkel för att tillsammans kunna samla och äta de vilda växter som beskrivs i föreningens publikation **"De goda ogräsen"**.

Det har länge varit populärt att vara fågelskådare och många duktiga har vi som medlemmar i föreningen. Men nya trender har uppstått - tex att skåda bärfisar. Insekternas värld är enorm, av jordens dryga miljonen kända djurarter är de flesta insekter och därur är ordningen skalbaggar störst (ca 300 000 arter). Bärfisar hör till skinnbaggarna som är en annan ordning (ca 80 000 arter). En handfull FNSiN-medlemmar gick nyss en kvällskurs i "flora&fauna". En ny värld öppnade sig när vi fick studera insekterna i detalj i de avancerade mikroskopen. Med hjälp av insektsnycklar och begrepp som skutellstorlek, halssköldbredd, bakvingar, svängkolvar, vingkant, antenntyp, sugande mundelar, sugröret bakom framhöfterna, håriga ögon mm, lärde vi oss att urskilja och systematiskt identifiera insektsarter och ordningar.

Trollslända

Pärlemorfjäril

I naturreservatet med sumpskogen runt Ekebysjön i Danderyd finns tex minst 16 arter av ordningen trollsländor. FNSiN-medlemmar har tidigare varit på både näktergal- och ugglelyssning vid Ekebysjön samt skådat sjöfågel. Det blir flera återbesök.

Ha en bra sommar - och sov gott den 27 juli!

Bente

Amiralitetskyrkan i Karlskrona

År 1679, efter segern i kriget mot Danmark, beslöt Karl XI och hans rådgivare att skapa en ny, sydligare bas för svenska flottan och därmed en ny stad, Karlskrona. För Amiralitetsförsamlingen uppfördes en ståtlig träkyrka. Amiralitetskyrkan (Ulrika Pia) heter så efter Drottning Ulrika Eleonora d.ä. (pia betyder from på latin i feminin form). Kyrkan ligger i sydöstra delen av ön Trossö intill Vallgatan. Karlskrona världsarv blev upptaget på Unescos världsarvslista 1998.

Det är inte säkerställt vem som ritat kyrkan, men det är möjligt att arkitekten var generalkvartermästaren Erik Dahlberg. Timret till kyrkan fraktades från Riga, idag Lettlands huvudstad, men på 1680-talet tillhörde staden Sverige och var då rikets största stad. Den 20 september 1685 invigdes kyrkan och fick då namnet Ulrica Pia.

Amiralitetskyrkan var, liksom Storkyrkoförsamlingens kyrka på Drottninggatan, tänkt att vara tillfällig och bli ersatt av en stor stenkyrka. Efter många olika ritningar och diskussioner, som på gick i flera årtionden, lades byggprojektet ned. Åren 1822 – 1823 genomgick kyrkan en omfattande renovering, bland annat tillkom lanterninen i mittkvadraten.

Kring 1850 blev det till sist uppenbart att stenkyrkan aldrig skulle bli av. I stället skulle man måla kyrkan gul för att den skulle se ut som en stenkyrka likt Fredrikskyrkan och Trefaldighetskyrkan. Därför byttes ytterpanel, kyrkan målades gul och gavs arkitektoniska detaljer i barockstil.

Kyrkan förföll sedan en tid men reparerades 1864.

Efter 30 år beviljade kungen pengar till en uppbyggnad av kyrkan som sedan genomfördes 1908-1909. El drogs in och kyrkan fick ett nytt tak (plåttak). En förhall uppfördes framför norra gaveln 1845, ritad av C.E. Wallenstrand. Denna togs bort vid restaureringen 1943-1949. Plåttaket byttes 1958 ut mot ett koppertak.

År 1974 beslöt ägaren Fortifikationsförvaltningen att exteriören skulle rödmålades för att kyrkan skulle få sin ursprungliga karaktär. Kyrkan rödmålades 1985.

I exteriören framträder mittpartiet som en kubisk byggnadskropp, 20x20 meter, med säteritak och krönande oktogon med karnisformad huv. Korsarmarna är lägre och skjuter fram som förhallar; de har valmade yttertak.

De träpanelade fasaderna indelas av pilastrar. Fönstren är rundbågade med rektangulära omfattningar. Ingångar finns i norr, väster och söder. Koret är placerat i östra korsarmen, tillsammans med sakristian.

Interiören

Inuti är träet ljusblått och ljusgrönt, vilket för tankarna till havet. Interiörens fyra kraftiga träpelare, förbundna med vågräta bjälkar, bär upp mittpartiets takkonstruktion. Genom pelarna bildas en mindre mittkvadrat som täcks av ett högre plafondtak (ej ursprungligt, förhöjningen tillkom troligen 1822-23), samt en omgång med plana trätak.

Södra och norra korsarmarna har läktare och plana innertak av trä. Orgelverket i väster är placerat i en tunvälvd nisch. Koret täcks av ett tryckt trätunnvalv.

Väggarna är klädda med träpanel. Kyrkans ursprungliga övre läktare nedtogs vid arkitekt Theodor Wählins restaurering 1908-1909. Vid Uléns restaurering tillkom bland annat korarmarnas vestibuler och nya yttertrappor i kalksten mot ingångarna i söder och väster.

Mellan åren 1943 och 1949 leddes en restaurering av dåvarande stadsarkitekten S. Ullén. Denna restaurering gav kyrkan en ljusare interiör, värmeledningar och innebar att dekoreringsen i taket övermålades. Nu gavs också bänkarna en mörkgrå färg, en färg som senare gjordes något ljusare.

I taket inom medaljonger är målade de fyra evangelistsymbolerna: lejonet för Markus, ängel (eller bevingad man) för Matteus, oxen för Lukas och örnen för Johannes.

Inventarier

Den klassicerande altaruppsatsen med strålsol tillverkades troligen 1822-23 och kan vara skapad i samarbete med amiralitetsbildhuggaren

Foto: Anita Latrsson

Johan Törnström: Altaruppsatsen försågs 1908-1909 med målad skenarkitektur.

Altartavlan är en kopia av Peter Paul Rubens målning "Lansstöten" som finns i katedralen i Antwerpen. Kolonnernas skenarkitektur tillkom vid kyrkans upprustning 1908-1909.

Predikstolen

Den nuvarande predikstolen lär ha tillkommit vid kyrkans reparation 1864. Den har åtta kanter, ett ljudtak och är gråmålad med förgyllningar. På sex sidor finns kristna symboler: lagens tavlor, bibelbok, kalk, svärd, sköld och ankare. De är symboler för de kristnes andliga vapenutrustning.

Epitafier och begravningsvapen

I kyrkan finns ett antal epitafier och begravningsvapen upphängda. I gravkällaren finns 283 kistor fördelade på 23 gravkammare.

Orglar

Kabinettorgeln köpte församlingen in av Fournaux i Paris. Då kyrkan var i dåligt skick blev den illa åtgången. Den stod ett antal år i Blekinge museum, men fick komma tillbaka till kyrkan 1979 där den står för beskådan.

Huvudorgeln invigdes 1883. År 1975 fick församlingen sin första kororgel, ett positiv byggt av Olof Hammarberg i Göteborg, innehållande fem stämmor.

Amiralitetsklockstapeln

Församlingens klockstapel står i Amiralitetsparken.

Den uppfördes 1699 och var ursprungligen örlogsvarvets "Vällingklocka"; tänkt att effektivisera arbetet på varvet genom att ange tiden för arbetet inom varvet.

Det är ett fyrkantigt trätornt, krönt av en hög lanternin (taköverbyggnad med fönster som krön på en kupol). Den har haft sin nuvarande form från tiden före 1780, som det framgår på en kupol på en bild av Elias Martin.

Foto: Erik Elvers

Gubben Rosenbom

Framför kyrkan står Gubben Rosenbom, en träfigur som stått där åtminstone sedan slutet av 1700-talet. Figuren är fattigbössa. Den som lyfter på hatten kan skänka en slant. Numera står den äkta Rosenbom inne i kyrkan. En välgjord kopia står utanför.

Adèle Schreiber

Foto: Eva Elvers

Fortsättning på artikeln i NOS 1 och 2 / 2012

Mitt forntida Blekinge

Medeltiden kom med kristendomen, och jag vågar påstå att den kom från Skåne, alltså Danmark. Under den ovannämnde kungen Sven Estridsson tillkom biskopsdömet i Dalby med delvis bevarad stenkyrka, där Egiuo blev biskop år 1060, och dog som biskop i Lund 1072. Egiuo är den förste kände missionären i Blekinge. Han kom från ett välkänt kloster i Hildesheim i Tyskland. Bräkne-Hoby antas ha varit den förnämsta hedniska kultorten och ingenstans i landskapet ligger fornlämningarna tätare. Platsen var huvudort och tingsplats för Bräkne eller Västra härad. I kung Valdemar Sejrs jordebok från år 1231 uppges att Hoby var ”kongelev”, kungens gods med kungsgård. I Blekinge byggdes kyrkorna intill förhistoriska gravfält, och vid kungsgårdarna byggdes de första missionskyrkorna av trä, vanligen stavkyrkor. Kung Estridsson var en ivrig kristen. Utanför Hobys nuvarande kyrka, invigd år 1872, visade jag den veterligen äldsta kristna relikten från Blekinge, en gravhäll av granit som utgjort lock till en kista från senast 1100-talet. I kyrkan såg vi den äldsta och praktfullaste dopfunten i Blekinge, från ca år 1200, från samma

byggnadstid som den föregående stenkyrkan, vilken revs efter år 1862. Innan rivningen togs ett fotografi av denna 800-åriga kyrka, med samma typ av klockstapel intill som vi såg vid kyrkorna i Hjortsberga och Edestad. Kyrkan var en närmast identisk korsformig systerkyrka till Ronneby kyrka från samma tid, landskapets praktfullaste av de sju bevarade medeltidskyrkorna.

Det fanns tre härader i Blekinge under medeltid, troligen redan tidigare (ej Lister). Dessas huvudorter från väster var det nämnda Hoby samt Ronneby och Lösen nordöst om Karlskrona, alla tre tingsplatser med kungliga representanter. Vid Hjortsberga kyrka fanns ett landsting för hela landskapet under medeltidens senare del, möjligen tidigare. Vissa tecken tyder på att de första missionärerna verkade först på ovannämnda orter under 1060-talet. Med kristendomen infördes tiondeavgiften och sockenindelningen. Fram till 1800-talet gick socknarna genom obygden ända upp till Smålandsgränsen och de norra socknarna fanns ej. Alla medeltidskyrkor ligger eller låg alltså i den forntida bygden i söder.

Antalet medeltida kyrkor i Blekinge verkar ha varit 27, men under 1800-talet revs tyvärr de flesta, enligt en uppgift 20, troligen främst pga. befolkningsökning. Vissa gamla partier ingår i några nyare kyrkor. Vi besökte 4 av de 7 medeltida kyrkorna, nämligen Ronneby, Sölvesborg, Hjortsberga och Edestad. De 3 ej besökta var Ysane, Nättraby och Fridlevstad. Kalkmålningarna i Ysane kyrka är de enda signerade från medeltiden i Blekinge och Skåne. Att Ronneby kyrka lyckligtvis fick stå kvar vid 1800-talets rivningsraseri kan bero på en märklig anledning. När Karlskrona anlades år 1680 förlorade Ronneby sina stadsrättigheter och befolkningen tvångsflyttades till stor del till Karlskrona. År 1882 återfick man stadsrättigheterna, kanske delvis beroende på Ronneby Brunn, vilken då hade sin storhetstid, trots att källan upptäcktes redan år 1705. Församlingens svaga ekonomiska ställning kan ha gjort att man ej kunde bygga en större kyrka som på andra ställen under det pietetslösa 1800-talet, tack och lov.

Ronneby kyrka är en romansk gråstenskyrka, påbörjad vid slutet av 1100-talet och i stort sett färdigbyggd i slutet av 1400-talet då västtornet tillkom. De gotiska kryssvalven slogs på 1300-talet i tegel. Under vägputsen har framkommit rester av medeltida kalkmålningar, men de berömda kalkmålningarna i renässansstil från slutet av 1500-talet är unika i hela Sydsandinavien, men konstnären är okänd. Det finns många föremål i kyrkan, men endast ett från medeltiden, nämligen det stora triumfkrucifixet från 1400-talet. Förklaringen till både detta och renässansmålningarna blir man påmind om vid norra långhusväggen, där det står en gammal kyrkdörr med huggmärken efter kung Erik XIV:s soldater, när de försökte ta sig in i kyrkan vid **"Ronneby blodbad"** söndagen den 4:e september 1564. Alla som sökt skydd i kyrkan och en stor del av stadsbefolkningen slaktades och allt av värde plundrades. Kungen skröt över att ha dödat 2000 invånare, vilket var betydligt fler än stadens invånare. Det kan ändå vara möjligt då massor av människor som flydde västerut undan armén kanske sökt skydd i staden. Anledningen till att just Ronneby drabbades så hårt var att staden hjälpt Nils Dacke i hans uppror mot Gustav Vasa. Erfarna

utländska legoknektar sade sig aldrig ha sett något så barbariskt. Under slutet av 1500-talet ställde den danske kungen Fredrik II kronans medel till förfogande för en mycket påkostad restaurering av kyrkan, bl.a. med de nämnda renässansmålningarna.

Stadskyrkan S:t Nicolai i Sölvesborg är en vacker gotisk tegelkyrka, vilken vi främst besökte för sina båda urnordiska runstenar, tidigare nämnda. Själva kyrkan är också intressant av två skäl. Den byggdes med början på 1200-talet men till större del under 1300-talet och försågs vid 1400-talets början med kalkmålningar som intar en särställning i Sydsverige. År 1486 grundades ett karmeliterkloster norr om kyrkan, som kortvarigt blev klosterkyrka. Endast två medeltida kloster har funnits i Blekinge, det andra var ett franciskanerkloster på Torkö söder om Listerby, grundat år 1489. Båda drogs in vid reformationen 1536. I Sölvesborg finns inga lämningar synliga ovan jord förutom kyrkan, på Torkö finns en liten kapellruin.

Vikten av kyrkplatsen intill det stora gravfältet vid Hjortsberga har jag tidigare omtalat. Den romanska gråstenskyrkan är uppförd ca 1200 och är vitputsad både in- och utvändigt. Inga kalkmålningar är kända men kan dölja sig under putsen. Den nuvarande kyrkan är en av de troligaste som har haft en träkyrka som föregångare under missionstiden. Kyrkan har en av de äldsta protestantiska bänkinredningarna i Sverige, tillkommen kort tid efter reformationen. Många medeltida föremål förvaras i Blekinge Museum. Den för Blekinge typiska klockstapeln från ca 1600 har två klockor från samma tid.

Edestads ungotiska gråstenskyrka från mitten av 1200-talet var den sista vi besökte. Intill kyrkans norra sida är en offerkälla som enligt uppgift redan i förhistorisk tid var vida känd för sitt undergörande vatten och var en av Sydskandinaviens stora vallfartsorter. Den var sålunda orsak till placeringen av den nuvarande kyrkan och en troligen äldre stavkyrka av trä. Offren av mynt och värdeföremål i källan, samt de botades ritualenligt kvarlämnade kläder, som såldes, gjorde kyrkan rik. Därför kunde ovanligt många träfigurer till kyrkan anskaffas under medeltiden, varav flertalet förvaras i Blekinge Museum, flera dock ännu i kyrkan. Vid besöket diskuterades det vackra barocktaket av trä i

Direktörsvillan, Ronneby Brunnsspark

koret, målat år 1730 av målaren Lundberg, för vilket han fick 60 daler silvermynt. Under kalkputsen i vapenhuset har man hittat spår av troligen medeltida målningar. Klockstapeln liknar den i Hjortsberga men är säkerligen äldre. Medeltida offerkällor finns även i åtminstone Torhamn, Asarum och Sölvesborg.

Efter kyrkornas tillkomsttid började samhällen växa fram, varav 5 under medeltiden utvecklades till städer. En urgammal kustväg gick i östvästlig riktning genom hela landskapet från Brömsehus till Sölvesborg. Flera mindre men viktiga handelsvägar gick i nord-sydlig riktning längs rullstensåsar och åar från Småland ned till kusten. Vid de knutpunkter där vägarna korsades uppstod ofta dessa samhällen. Det går nästan aldrig att veta när en handelsplats växte fram till ett samhälle eller blev en stad. I Blekinges fall är samtliga medeltida städer betydligt äldre än de skriftliga källorna av en slump råkar omnämna. Stadsprivilegier gavs till redan befintliga samhällen, vilka måste ha borgmästare, råd och domstol.

Skriftliga källor, arkeologiska utgrävningars resultat och alla andra tänkbara omständigheter visar att Ronneby är landskapets äldsta stad. Privilegiebrevet från år 1387 är en kopia av ett

äldre original. Staden Ronneby nämns vid namn år 1231 (kung Valdemar igen), ej som stad men som kungsgård under missionstiden. I en handling från Stralsund 1292 nämns dock en **borgare i staden ”Rotneby”**. Staden ligger flera kilometer upp längs den segelbara ån vid omlastningsplatsen före de första forsarna, just där den gamla kustvägen korsar ån. På backen ovanför ligger ortens, och sedermera stadens, kyrka. Det lär ha funnits en stadsmur men ingen borg som i de andra 4 städerna. Kyrkan kan ha använts som försvarsanläggning, vilket ju inte hjälpte år 1564. Den gamla trästaden med sitt medeltida gatunät ödelades av bränder åren 1741 och 1864.

Både den nämnda stadskyrkan och den närbelägna borgen antyder att Sölvesborg som tätort fanns ca 1300. Stadsprivilegierna från år **1445 är liksom i Ronneby en kopia av ett äldre original**. Trots att stadskärnan brann ner år 1801 behölls det medeltida gatunätet där. Borgen låg strategiskt vid den gamla huvudvägen genom Blekinge. Den viktigaste delen var kastalen, ett högt försvarstorn av tegel och gråsten. Borgen brändes ned samma år som Ronneby, 1564, och förlorade därmed sin militära betydelse.

Alla återstående 3 små städer förlorade sina stadsrättigheter år 1600, när Kristianopol

grundades av den danska kungen. Dess föregångare Avaskär flyttades en kilometer söderut till den nya staden. Avaskär omnämns år 1350 och sägs då vara ett etablerat samhälle. Enda synliga lämning är stadens kyrkogård. Staden Lyckå är det nuvarande Lyckeby, i nordöstra delen av Karlskrona. Det vackra namnet är på fornsvenska "Lykkia", som betyder "inhägnat jordstycke" vilket ej hindrar att invånarna kan vara lyckliga. Liksom vid Ronneby har orten uppstått vid mötet av landsvägen och omlastningsplatsen vid ån nedanför vattenfallet, dit större båtar kunde nå. Ronneby ligger öster om ån, medan den lilla staden här låg väster om Lyckebyån. Runt staden löpte en vallgrav och sydväst om denna fanns en liten borg av trä, enligt ett brev år 1510. År 1545 byggdes en borg av sten, vars ruin ännu står kvar. Lyckås äldsta skriftliga dokument är från år 1449. Elleholm är en långsmal ö i Mörrumsån nära dess mynning, vilken som nämnts på medeltiden utgjorde gräns mellan Blekinge och Lister. Kanske bidrog detta till att en borg redan vid 1100-talets mitt byggdes på öns norra del av ärkebiskopen i Lund. En flack kulle syns ännu på platsen. En by växte fram och fick köpstadsprivilegier år 1450. Jag antar att det rika laxfisket spelade en stor roll. Även denna lilla stad ödelades av svenskarna år 1564. På öns södra del står den minsta kyrkan i Blekinge, av trä, omtalad på 1400-talet, dock helt om- och tillbyggd några gånger.

Om några dagar avslutas den tidigare omtalade arkeologiska undersökningen på Listerlandet. De båda mest spännande av många resultat är dels att man kunnat flytta Blekinges förhistoria bakåt ca 4000 år från ca 7000 till ca 11.000 år gamla boplat fynd, och att man därmed nått tillbaka till sen paleolitisk tid, dels att man hittat spår efter en tidigneolitisk dös med vacker, tidstypisk keramik, alltså en sådan megalitgrav som jag "efterlyste" i början av denna artikel. Bearbetning och publicering av en sådan utgrävning kommer att ta lång tid. Nämda fornminnesinventering pågår ännu och fortsätter förhoppningsvis nästa sommar, om ekonomin tillåter. Den normala förtätningen av fornlämningar fortsätter, men inga sensationella fynd har rapporterats.

Text och foto Kjell Linnér i oktober 2011

Litteratur, urval:

Beijer, P (red) 1987. Kring en åkrök. Ronneby - stad och bygd. Ronneby.
Björkquist, K-A., Persson, T 1980 Blekinge. Med arkeologen Sverige runt. Stockholm.
Bramstäng, M. 1977. Sällsamheter i Blekinge. Falköping.
Hyenstrand, Å. 1984 Fasta fornlämningar och arkeologiska regioner. RAÄ 1984:7. Stockholm.
Sellinge, K-G (red.) 1994. Kulturminnen och kulturmiljövård. Sveriges Nationalatlas. Italien. Sevärt i Blekinge. 1992. Vägvisare till kulturen. Karlshamn.
STF 1925 och 1971, många artiklar.
Wirén, F. 1962. Bräkne-Hoby. En sockenbok. Karlshamn.
Muntliga uppgifter: Thomas Persson, Blekinge museum

Kjells hela artikel med bilder i färg finns som pdf på FNSiNs hemsida (www.fnsin.nu)

Böcker

Se blomman

Kerstin Ekman och Gunnar Eriksson: Se blomman (2011)

Akademiledamoten Kerstin Ekman och idehistorikern, professor emeritus, Gunnar Eriksson är båda amatörbotanister och har tillsammans skrivit en innehållsrik och inspirerande bok med vida kulturhistoriska och litterära utblickar om växter, om glädjen i att söka dem och lyckan i att finna dem. Amatör betyder ju just älskare, och det märks att författarna älskar sitt ämne! T ex skriver Gunnar Eriksson om sitt sökande efter dvärggräset, *Coleanthus subtilis*, vid Ljusnan (gräset sprids möjligen med sjöfåglar):

"Visst hade älven gott om bankar, men de var uppbyggda av grovt grus och sten. Det skall vara dy för dvärggräset att växa i.

Men varför skulle jag inte kunna finna *Coleanthus subtilis* på något närmare håll? – i någon sjö eller å härnere där flyttfåglar drar fram? Varje september får jag Coleanthusfeber. Men vad jag ska längta efter om jag mot all sannolikhet hittar den vet jag inte.

Att längta efter något som inte går i uppfyllelse är en existentiell fordran, en förutsättning för människans värdighet.”

Den vackert illustrerade boken har en omfattande litteraturförteckning och ett personregister, däremot – konstigt och tråkigt nog – inget arregister.

Erik Elvers

Kanariska svampar

För FNSiN-medlemmar och NOS-läsare är Ingegerd Hosinsky känd som återkommande skribent och huvudförfattare till föreningens bok *De Goda Ogräsen*. Hon kallar sig själv bl.a. ”amatörmykolog med inriktning på etnomykologi”. Hur som helst – hon har en god grund i etnologi, arkeologi m.m. och har länge intresserat sig för hur man använder vilda växter i mat. Hennes examensarbete i etnologi handlar om hur man använde vilda växter i kosthålltet i syditalienska Anacapri före, under och efter andra världskriget.

Ingegerd bor sedan länge på den tämligen okända kanarieön La Palma, där hon har arbetat som

bibliotekarie på solteleskopet, turistguide och guide på ett arkeologiskt museum. Där har hon också odlat sitt intresse för ätliga ”ogräs” och inte minst för svampar. Nu har hon gett ut en bok om svamparna på ön, *Pequeña introducción a las Setas de La Palma*. Boken är det senaste ledet i hennes strävan att öka öbornas svampintresse och –kunskaper. Några av oss från föreningen fick för några år sedan se en utställning om svampar, som hon hade ordnat i museet.

Mina insikter i såväl mykologi som spanska är alltför begränsade för att jag ska kunna presentera boken sakkunnigt, men jag försöker. Jag ser en handbok som börjar från grunden med förmaningar om vad man kan plocka och vad man ska undvika men som också anvisar i vilka miljöer svamparna växer. Boken innehåller färgbilder av 27 svampsorter och ett hundratal recept eller receptvarianter på svamp, hämtade från elva länder, inklusive det romerska kejsardömet! Jag vill gratulera Ingegerd till bokutgivningen och önska henne fortsatt framgång i den folkupplysande gärning hon gör – i god FNSiN-anda.

Anders Scharström

Cecilia Hosinsky: *Pequeña introducción a las Setas de La Palma*. Ediciones alternativas, 2012. 168 sidor. (NB! Ingegerd använder sitt andra förnamn, eftersom Ingegerd är alltför främmande för den spanskspråkiga omgivningen.)

Brev från La Palma

Vi är i vårmånaden april och det är verkligen aprilväder. Vintern har varit torr, den torraste på fyrtio år, läste jag i tidningen. Det regnade en dag i början av november och sedan ingenting förrän nu i april. Det blev naturligtvis ingen svamp, utom ett par hartryfflar eller nacidas (NOS 2009:2). Nu är svampsäsongen slut.

Våren är alltid kall här, som på alla öar. Nattemperaturen ligger på nio-tio grader ute, och inne-temperaturen är inte så mycket högre. I månads-

skiftet var det värmebölja under flera veckors tid med temperaturer runt trettio grader. Det var dags att ta fram ärmlösa sommarklänningar. Jag tvättade allt ylle och lade undan det. Sen blev det omslag i vädret och vinterkylan kom tillbaka och jag fick ta fram vinterkläderna igen.

Mitt svampmanuskript blev äntligen färdigt förra sommaren. Jag hade hoppats få ut det till hösten, men det var omöjligt. Personen som förde över det till programmet för tryckning kunde inte tro att jag menade vad jag skrev, utan ändrade på

fackord - jag fick lov att ta med en spansk svampflora och visa honom att flugsvampens strumpa eller slida faktiskt heter volva på spanska, och han ville inte tro mig när jag skrev att italienska grillspett vid fina tillfällen gärna avslutas med en kramsfågel. Samt, naturligtvis, en otrolig massa skrivfel. Jag läste fyra korrektur. Allt detta gjorde att utgivningen försenades. Tiden gick.

Så trycktes boken äntligen upp och det blev en första presentation i kulturhuset här i kommunen. Många köpte tre eller fyra böcker, och sen tog den slut, innan jag hann distribuera den till alla instanser jag hade tänkt. Den trycktes bara i tre hundra exemplar, så det kan inte bli någon andra presentation i det arkeologiska museet, som vi hade bestämt. Förlagets motivering var att folk inte köper böcker. Vi får vänta tills den nya tryckningen kommer. Just nu är det Bokens vecka i Spanien. Man får ta det som en övning i tålmod och overseende!

Nu har jag tagit fram ett annat gammalt manuskript, nästan färdigt, om de ätliga vilda växterna här på ön. Tänk så mycket enklare det går att skriva med dator! Men det manuskriptet lämnar jag inte till Miguel på förlaget i grannbyn. Mina två engelska väninnor i Franceses längre norrut kan ge ut böcker, fick jag veta nyligen. De ska få nästa manuskript. Jag har en väninna som är

fotograf. Så snart vi kan, går vi ut och fotograferar växter.

Så har jag äntligen fått automatisk vattning inlagd i trädgården så jag slipper vattna. Det tog ett djupt hål i penningpungen, men nu riskerar jag inte att förlora odlingarna när afrikavinden kommer och jag inte kan gå ut - det blir lätt över 40 grader **och då gäller det att ta mental sats för att få bara det alla nödvändigaste gjort, som att åka och handla så snart affären öppnar och se till att både jag och djuren får mat. Sen orkar man inget mera. Att åka och bada är inte till att tänka på. Det tar en timme, åt vilket håll man än åker.**

Jag läste i NOS att en grupp i föreningen har börjat en studiecirkel om ätliga vilda växter. Så glad jag blev! De allra bästa växterna är brännässla, kirskål och maskros, tycker jag. Men när jag tänker på det - svinmålla, löktrav, ängssyra ... det finns så många och så goda. Floran här är naturligtvis annorlunda, men visst finns det goda växter, särskilt till sallad. Jag har alltid en plastpåse i ryggsäcken, för man vet aldrig vad man kan hitta.

Nu önskar jag studiecirkeln all lycka till! Vore det kanske dags med en svampcirkel till hösten?

Ingegerd

Hur gick det?

Ugglekväll i naturreservatet Ekebysjön

Det var 13 personer som kände sig lockade att vara med den här kvällen. Från olika håll och med olika färdmedel - Roslagsbanan, buss och bil - tog vi oss fram till samlingsplatsen Naturskolan vid Ekebysjöns östra ände där vi skulle träffas kl 19. Det var inte så enkelt - vattenpölar och förrädiska isfläckar lurade på både vägar och stigar, och bitvis i mörker om man t.ex. valde den lilla stigen från vägen vid hpl Bråvalla-vägen till Naturskolan. Spännande! Ficklam-porna kom väl till pass.

Det var uppehållsväder men mycket blåsig.

Som väl var hittade vi ett bra vindskydd strax intill grillplatsen. I halvmörkret kunde vi njuta av utsikten över Ekebysjön och mot Nybytorpsberget där man tidigare år sett kattugglor häcka (enl bl. a. Zetterberg: Revirkartering av Ekebysjöns häckfåglar 2006). Skulle vi nu få chansen att höra dem på avstånd eller kände de sig störda av vår närvaro eller har de kanske flyttat?

Förväntansfulla satte vi oss på bänkarna vid vindskyddet. Ganska snart tog vi fram medhavd varm dryck och eventuellt tilltugg. Under tiden kämpade Anders mycket tålmodigt med att av den ved han tagit med få igång en brasa för korvgrillningen. Vinden var lika ivrig att släcka de trevande lågorna. Men trägen vinner -

Anders lyckades så småningom få till en fin eld och vi kunde njuta av både värme och nygrillad korv, och till den gott bröd som Erik bjöd på. Till efterrätt överraskade oss Anders med läcker kaka.

Några nya deltagare var med, och medan vi vändade på grillelden berättade Erik därför om föreningen FNSiN och också lite om sig själv.

Vi lyssnade och lyssnade, men var fanns ugglorna? Ja, de hade ju inte kunnat garanteras! Vi kunde dock konstatera att vi haft en trivsamt FNSiN-kväll tillsammans trots det ganska kyliga vädret.

Kristina Hammar och Gun Jacobsson

Tidig vårvandring

Vilken vacker vårkväll det var när vi, ett tiotal medlemmar, vandrade runt med Eva Innings i Bergianska trädgården! Starten gjordes i koloniområdet Lilla Frescati där vi förundrade studerade den gamla eken mitt i området. Det är en gammal rackare med helt ihålig stam där det i stället för ved finns en imponerande myrstack. Men eken lever i alla fall! Längs den nya gångbanan över järnvägen blommade körsbärskornellen fint. Innan vi kom fram till våtmarken gjorde vi en sväng runt Stora Gustafsborg, som varit sommarställe förr, men nu är Naturens hus. Intill tornet konstaterade vi att dåvarande prof Bergianus, Veit Wittrock, i slutet av 1800-talet lät forma en skyddad plats med bra klimat för valnötsträden som fortfarande grönskar. Så passerade vi våtmarken med pestskräp och porslinshyacint och mitt i allt detta vårens första sädesärla! Längre fram bildade vårlök, scilla, nunneört och backskärvfrö en ljuvligt färgad matta. Tulpanerna intill italienska terrassen hade inte slagit ut men det hade den japanska skenhasselns vackra hängande gulgröna blommor gjort och en tidig rhododendron hade underbara rosa blommor. Största överraskningen var i alla fall knippena av dvärgcyklamen som lyste i rosa och rött i slänten mot Brunnsviken. Vi promenerade vidare mot japanska trädgården, passerade Wittrocks fjäll och tittade sen närmare på vingnötsträdet och gingko biloba-trädet, vars frukter fanns kvar på marken. Kvällen blev ganska kylig och det var

mycket skönt med paus och varmt kaffe vid orangeriet innan vi avslutade vandringen vid det noga nätskyddade Sekvoja-trädet vid dammarna. Och sen var det bara att traska till tunnelbanan för hemfärd efter en finfin FNSiN-excursion.

Benita Jansson

Skuruparken, ett omdiskuterat område

Många av oss har säkert hört talas om Skuruparken, men hur många har varit i området? Den 25:e april hade vi ett besök i Skuruparken på programmet, men inte många medlemmar visade sig vara intresserade. Berodde det på det kyliga och osäkra vädret eller kanske på att de flesta av våra medlemmar bor i andra delar av Stockholm?

Skuruparken, som för övrigt inte alls är någon park, ligger sydväst om Skurubron och området ligger inom Nacka kommun. Att det heter Skuruparken beror på att för länge sedan, då området tillhörde en gård i närheten, planerades det att göra en engelsk park av området. Därav blev intet. Området kom senare att tillhöra Stockholms sjukhem och för 15-20 år sedan uppköptes det av byggföretaget JM.

I december 2011 blev Skuruparken naturreservat, kanske Sveriges minsta, med en yta mindre än 0,5 km². **Men både JM och områdets stugägareförening har reserverat sig.**

Vid telefonkontakt med Nacka kommun fick jag höra att området redan på 1930-talet uppskattades av stockholmarna, som hade börjat tälta på området under sin semestervecka. På 1940- och 50-talet började man bygga enkla stugor, som monterades ner på hösten. Stugorna blev så småningom både permanenta och större och många har byggt både lusthus och terrasser och anlagt gräsmattor trots att man endast har ett-årskontrakt. Nu finns det inte mindre än 68 stugor inom området och ägarna vill naturligtvis inte ha sina stugor i ett naturreservat. Därför har stugägareföreningen reserverat sig mot naturreservatbeslutet. Eftersom man har ett-årskontrakt har de flesta hus underhållits på enklast möjliga sätt vilket lett till att både husen och området kring husen ser mycket trista ut. Men det finns undantag. På områdets högsta topp ligger områdets finaste stuga. Vitmålad, med riktigt murad

skorsten, stengrund och med tillhörande jordkällare ligger stugan med fin utsikt över vattnet. Men det finns ingen elektricitet, inga brunnar och inget kommunalt vatten och avlopp i området. Däremot har de flesta hus tillgång till sjövattnet för tvätt och disk. Det måste alltså finnas något slags pumpanläggning, trots att vi inte fann den.

Det finns en liten sandstrand och det finns badklippor och större delen av området består av två härliga höga mjukt formade bergsknallar med en liten äng (dräneringsdikena finns kvar), emellan. Om det inte var för det öronbedövande bullret från trafiken, som susar fram på vägen norr om området och över Skurubron nordost om området, skulle Skuruparken vara en idyll. Nu är det endast i slänten mot vattnet i söder man kan höra fågelsång.

Min högst personliga åsikt är att Skuruparken inte alls borde vara naturreservat. Låt JM bygga en bullerzon av hus mot vägen, alltså i parkens nordvästra, norra och nordöstra del. Nacka kommun bör förklara resten av området som parkområde med byggförbud. Just slänten mot söder var en naturupplevelse i mitten av april. Aldrig har jag sett så många blåsippor och vitsippor blomma sida vid sida, och dessutom har man havet alldeles intill.

Eva Innings

Med Fram genom isen

En kulan aprilkväll samlades medlemmarna till ett (för FNSiN) klassiskt föredrag, Fredrik Moëll (även känd som Figge) inledde med en aptitretande ”trailer” - bilder från Föreningens expedition till Spetsbergen 1976, då han och 4 till under 14 dagar vandrade sträckan Longyearbyen-SveaGruva, fick därmed inleda föredraget om färden till motpolen – Antarktis.

Hösten 2011 gick Fredrik ombord på M/S Fram, som väntade i Ushuaia i södra Argentina, för en 14 dagars kryssning. Färden gick först genom den trolska argentinsk-chilenska skärgården, därefter söderöver igen, förbi Kap Horn och över till Antarktis.

Väl framme vid den Antarktiska kontinenten gjorde Fram strandhugg på olika ställen, gummi-båtarna sjösattes och fraktade alla intresserade fram och tillbaka. Vi fick se fantastiska bilder av albatrosser, sjölejon och andra djur mot en fond av hav, isberg och/eller nakna fjällsidor. Efter en porträttbild på en pingvin, följd av vidvinkelbild uppifrån bergssidan där man såg att marken nedanför var helt prickig, tyckte jag mig höra någon utbrista ”pingviner, pingviner, överallt pingviner”. Vår oro för att umbärandena under resan var för tuffa mildrades dock då vi såg vad fartygets konditorer kunde åstadkomma.

Fredrik berättade om Den Store Hjältens – Schackleton – äventyr och trollband publiken med skildringen av dennes fullständigt otroliga bedrifter under synnerligen primitiva förhållanden.

Och låt mig till sist citera en medlem efter föredraget: ”Jag tycker att Fredrik höll ett lysande föredrag om Antarktis, både personligt och sakkunnigt. Och med fantastiska bilder. Precis som jag tycker att FNSiN-föredrag ska vara, när de är som bäst.”

Owe Lundin

Protokoll från vårmötet samt årsberättelsen finns att läsa på föreningens hemsida, www.fnsin.nu

I NOS nr 20/2012, på sidorna 8-9 fanns en artikel om ”Allmänna intryck från Blekinge”. Den var skriven av Elena Teterina, men olyckligtvis hade hennes namn fallit bort. Vi ber Elena och andra läsare om ursäkt.

NOS.red.

Ulriksdals slottspark

Trots det lätta regnet sken kvällssolen mildt denna vårkväll då vi vandrade längs Brunnsvikens strand, över Ulriksdalsåsen och genom slottsparken. Vid det här laget känner många av oss byggnaderna, stigarna och historierna, men vi återser gärna, går där som förut och lyssnar på nytt. Det ligger trygghet i traditionen. Emellanåt får nya deltagare dela upplevelsen. Vi hälsar på backsipporna och tibasten, vi lyssnar till fågelsången. Den här gången fick vi ett par särskilda höjdpunkter. Vi stod länge och betraktade en kattuggla, som i sin tur lugnt iakttog oss från sitt håll. Vid vattenfallet i Igelbäckens såg vi ett fiskstim (möjliga grönlingar) uppföra akrobatkonster som vi inte tidigare upplevt. Vi var tolv självgående vandrare och en tvååring i vagn. Vi, som söker efter ätliga vilda växter att lära oss känna igen och använda, fann på vägen förutom nässlor även löktrav, vitplister, almfrön och förvildad gräslök. Svampkännaren Claes Göran hittade dessutom en murkla.

Anders Schærström

Storängsudd

VinterMimmi (från Tännaldalen v.9) blev på en gång sommarMimmi i naturreservatet Storängsudd på Värmdö (Farstalandet). Mimmi kunde berätta om både bronsålder, järnålder och medeltid, om i marken synliga lämningar efter gårdarna Lilla o Stora Kornäs, 1500-tal. Det fanns säkert fler växter än tandrot, vårört, skogslök (kajp) och backnejlika som jag såg. Mimmi pekade på tvåblad och vätteros och jag har aldrig sett så många kungsängsliljor och Adam o Evor på samma äng någon gång förr. Mimmis föredrag om rysshärjningarna år 1719-1721 var så intressant, att det lockade till sig fler lyssnare på den klippa vi satt i solen, med utsikt över Baggensfjärden.

Elisabet Römert

Sandemar

Kanske var det den dagen som sommaren kom för att stanna, dagen för vår exkursion till Sandemar. Soligt och varmt blev det framåt dagen. Vi kom i rätt tid för att kunna njuta av kungsängsliljor, Adam & Eva, gullvivor, kabbeleka, majvivor, ängsbrämsa, jungfrulin, vitsippor och

mycket mer. Näktergalarna tog sig ton mot en ljudkuliss av allehanda andra småfåglars sång. Hackspettar arbetade i skogen. Korpar kraxade. En havsörn, som plötsligt dök upp, fick en kolossal flock av kanadagäss att lyfta inför oss. Och en koflock följde oss nyfiket, när vi gick genom reservatet. (9 deltagare)

Anders Schærström

Program

ÅNGTÅG OCH STRÖVTÅG

4-5 augusti

Museijärnväg och bruksmiljö i Gästrikland. Se förra NOS. Kontakta Anders Schærström, anders.schaerstrom@telia.com; 08-758 30 03

SOMMARPICKNICK PÅ TIVOLIUDDEN

onsdag 8 augusti kl 18.00

De som vill samlas utanför t-banestn Bergshamra, södra utgången (vid ICA-butiken), för gemensam vandring till Tivoliudden där vi intar vår kvällsmat, pratar och kanske badar. Inget storstilat program, men några sevärdheter passerar vi. Obs: föranmälan senast måndag 6 augusti till Erik Elvers, e-måle e.elvers@bredband.net, tfn 08-858488.

LANDSKAPSRESA NÄRKE-BERGSLAGEN

15—19 augusti

Kontaktperson Erik Elvers, e-måle: e.elvers@bredband.net.

KRÄFTHELG

Lördag 25 augusti (plus söndag)

Enligt god föreningstradition begår vi kräftskiva hos Kaj på Runmarö. Själva skivan äger rum på lördagskvällen. Man kan komma när man vill under lördagen, passa på att bada, strosa och fika. Det är nödvändigt att övernatta. Det finns några sängplatser och gott om plats för tält.

Buss 433 eller 434 från Slussen till Stavsnäs. Därefter passbåt till Halvans brygga eller Waxholmsbåt till Styrsvik, och ca 30 minuters vand-

ring. (Tidtabell för passbåt: www.battaxi.se)
Var och en medför kräfter och tillbehör, liksom proviant till frukost etc. Som efterrätt brukar vi göra en fruktsallad på blandade frukter och bär, som alla bidrar till. (Vi som deltar kan samordna inköpen.)

Anmälan till Kaj Valtersson, tel 08-16 23 83 (a), 08-710 18 92 (b), 08-571 522 22 (Runmarö) mobil 073-973 3004

VI BORSTAR I PARKEN

måndag 27 augusti kl 17.30

Dags för den årliga tillsynen av den runsten FNSIN är fadder för på uppdrag av Runverket, och som står i parken bakom Karlbergs Slott. Vi träffas på grusplanen framför slottet (mot Karlbergskanalen) och går tillsammans till stenen och tvättar försiktigt av den. Picknick efteråt. Föranmälan tarvas ej men kan göras till Erik Elvers, e-måle e.elters@bredband.net, tfn 08-858488.

BLOCKSTENSGROTTAN, GILLBERGA GRYT

Söndag 2 september kl 9.00

I kanten på en myr i norra Uppland ligger denna grotta, som bildades vid den senaste istiden. Lite klättring, ficklampa, stövlar samt matsäck för hela dagen behövs.

Vi samlas vid p-platsen utanför T-bana BERGSHAMRA, norra uppgången och samåker i medhavda bilar och delar på kostnaden.

Berätta om Du har bil och hur många passagerare Du kan ta, när Du anmäler dig.

Anmäl dig till Ulla Ersmark via mail eller telefon senast 31 augusti: ullaersmark@gmail.com alt. tel 08 251222

FÖRHÖSTVANDRING

söndag 9 september kl 10.05 (från Östra Station)

Vi går från Åkersberga via Åkers Runö till Gottsunda fornborg ovanför den gamla Långhundraleden där vi äter lunch. Sedan fortsätter vi på en skogsväg till Rydbo station. Sträcka drygt 10 km.

Tåg från Östra station kl 10.05, från Mörby 10.11, från Täby C 10.23 till Åkersberga 10.43.

Anmälan till Erik Elvers, e-måle e.elters@bredband.net, tfn 08-858488 senast fredag 7 sept.

HAVTORNSPLOCKNING

lördag 22 september kl. 9.00

Årets utfärd till Grisslehamn där vi plockar havtorn, små och syrliga men naggande goda bär (vi hoppas på, men kan förstås inte garantera, god bärtillgång). Recept utdelas till deltagarna. Tillfälle att handla rökt fisk m m i Grisslehamn före och efter plockningen, även möjlighet till bad.

Samling vid norra uppgången (Bergshamra torg), T-stn Bergshamra för avfärd kl 9.00 i egna bilar. Anmälan till Erik Elvers,

e-måle e.elters@bredband.net, tfn 08-858488 senast onsdag 19 sept. Detta är viktigt för planering och hyra av bilar. Om du har egen bil och kan ta passagerare är det bra ju förr du anmäler dig. Tag med burk med tättslutande lock och gärna en liten sax (kan behövas för plockningen) samt matsäck utöver det du köper i Grisslehamn.

ORNÖ I SEPTEMBER

Återbesök efter många år till fornlämningarna, varav en arkeologiskt undersökt och daterad av bl.a. mig. Vandring (eller bilar) en lördag eller söndag. Höstturlistor till buss och färja ännu okända, varför intresserade ringer till mig vecka 36 (säkrast 5-6. 9), då jag räknar med att vara åter från resa.

Kjell Linnér, 08- 583 563 93

NOS tipsar

Minnen från OS 1912, då seglingarna gick i Nynäshamn. Stort firande ca sista veckan i juli, alltså i Nynäshamn.

STF, Stockholmskretsen:

Natur - och kulturvandring i Törnaskogen

Söndag 2 september 2012

Samlingsplats och tid: Sollentuna station vid hpl

B buss 527 kl 9.30 (kontrollera tiden med SL).

Buss 527 till hpl Båtsmansvägen. Ledare: Mats Gullberg, 070/570 92 47

Vandring längs fornstigen förbi bl.a runstenen vid sjön Snuggan och till Vildmarksspåret

(**mycket kuperat**). **Matsäcksrast innan vi kommer fram till torpet Vaxmora.**

